

ואלו הן נכסי רטושיין:

הרי שהיה אביו או אחיו או אחד מן המורישין כאן, ואינו יודע להיכן הלכו.

הרי שנחלקו חכמים ורבן שמעון בן גמליאל בדין "מורדין קרוב לנכסי שבו" דהיינו כשלא שמעו בו שמת, וכמבואר לעיל, ואלו הן נכסי "נטושים" שנחלקו בברייתא זו רשב"ג וחכמים.

מבאר הגמרא את לשון הברייתא:

מאי שנא הנך דקרו להו נטושים [למה אלו נקראים "נטושים"], ומאי שנא הני דקרו להו רטושים [ואילו אלו נקראים "רטושים"]?

ומפרשין: "נטושים" היינו נכסים שננטשו לט-א על כרחן של הבעלים, שהרי נשבו, וכמו שמצינו לשון זה בשביעית, דכתיב: "והשביעית תשמטנה ונטשתה", והרי שביעית אפקעתא דמלכא היא, ובעל כרחו של בעל השדה.

רטושים היינו נכסים שננטשו מדעתן של הבעלים, וכדכתיב: "אם על בנים רוטשה" דהיינו נעזבה מדעת בעלה.⁽¹⁾

מידו,⁽¹³⁾ ולא עוד, אלא אפילו שמעו שמזמששין ובאין, וקדם ותלש ואכל, הרי זה זריו ונשכר, שהקדים לאכול קודם שבאו הבעלים, כימיד שבאו הבעלים שוב אינו יכול לאכול הכל.

ואלו הן נכסי שבויין: הרי שהיה אביו של היורד, או אחיו, או אחד מן המורישין, הלכו להם למדינת הים, ושמעו בהן שמת.

ב. היורד לנכסי "נטושים" [כלומר: נכסים נטושים], מוציאין אותו מידו.

ואלו הן נכסי נטושים:

הרי שהיה אביו של היורד, או אחיו או אחד מן המורישין, הלכו להם למדינת הים, ולא שמעו בהם שמת.

ואמר רבן שמעון בן גמליאל: שמעתי שהנטושים כשבויין, שאין מוציאם אותם מידו.⁽¹⁴⁾

ג. היורד לנכסי "רטושים" [כלומר: נכסים רטושים, דהיינו נכסים עזובים], מוציאין אותו מידו.

שלדעת הרמב"ם הברייתא עוסקת כאן בירידה על דעת למכור, ולענין זה הוא שאמרו, שאם ירד אין מוציאין אותו מידו; ומיהו יש מפרשים את דברי הרמב"ם שם באופן אחר.

14. בפשוטו, הנטושים כשבויין גם לענין שאם כששמע שהם באים קדם ואכל, הרי הוא זריו ונשכר; אך בגמרא לקמן לט א מתבאר, שבפרט זה אין הנטושים כשבויים, ואפילו לרבן שמעון בן גמליאל.

1. כתב רש"י להוכיח שהפירוש הוא: נעזבה

שבוי, אכן: "בניהן רוצין לירד לנכסים — והיינו בתורת ירושה — ומניחין אותן"; וראה עוד בתוספות לקמן לט א ד"ה וכולן, ובמה שנתבאר בהערות שב"חברותא" על התוספות שם; וראה עוד בסוגיא דסבתא לקמן לט ב, ובמה שנתבאר בהערות שם ביאור אחר בדברי הרמב"ן.

13. כתבו התוספות: הוא הדין שאפילו מורידים אותו לכתחילה, ונקטה הברייתא לשון זה אגב הסיפא ששינו "מוציאין"; אך ראה מה שכתב ב"מגיד משנה" [נחלות ז ד] בשיטת הרמב"ם, שלכך אמרו "אין מוציאין אותו מידו", משום

תנא בברייתא:

ובולם שירדו לנכסי קרוביהם **שמין להם** בשכר עבודתם **כאריס**.

שואלת הגמרא: **אהי** על מי משלשת מיני היורדים שנשגנו בברייתא, אומרת ברייתא זו שמין להם כאריס?

אילימא איורד לנכסי **שבויין** [ששמעו בהם שמתן], וכוונת הברייתא לומר, שאם באו הבעלים ועדיין לא אכל את כל הפירות כפי שהיה אוכל עד עכשיו, מכל מקום שמין לו כאריס על הפירות האלו —

כך הרי אי אפשר לומר, כי: **השתא** כששמעו שהבעלים באים וקידם ואכל, אמרו בברייתא ש"זריז ונשכר" הוה, ואינו צריך להחזיר כלום ממה שאכל —

אם כן **מאי דאשבח מיבעיא**, כלומר: פשיטא שעל כל פנים יתנו לו שכר טרחו אם

לא אכל קודם שבאו הבעלים, ומה צריך להשמיענו זאת?! (2)

אלא תאמר שאיורד לנכסי רטושים הוא דאמר בברייתא זו ששמין לו כאריס —

אף כך אי אפשר לומר, כי: **והא** "מוציאין אותן מידו" של יורד זה קתני בברייתא.

אלא איורד לנכסי **נטושים** [שבויים שלא שמעו בהם שמתן] אמרו בברייתא זו ששמין לו כאריס על כל זמן עבודתו. (3)

תמחה הגמרא: **למאן**, לדעתו של מי מהתנאים — שנחלקו בדין יורד לנכסי נטושים — אומרת ברייתא זו ששמין להם כאריס!?

אילימא לרבנן, כך הרי אי אפשר לומר, **דהא** אמרי רבנן: **מוציאין אותו מידו**.

אי לדעת רבן שמעון **בן גמליאל** אומרת

"דהשתא אם לקח הכל הוי זריז ונשכר, כל שכן שאם מניחו ואינו תולש, שיטול מן השבח כאריס, וזה טוב לבעלים, כדי שלא יקדים לתלוש הכל, כשישמע שבאו הבעלים"; וראה מה שתמחה שם לשיטת התוספות.

3. ראה בהערות בעמוד הקודם הערה 5, שם נתבאר שכמה ראשונים מפרשים בדעת רש"י כמשמעות לשונו בד"ה דאילו התם, שמתחילה אין אוכל הקרוב אלא כאריס ושאר הפירות יהיו מונחין; ויש המפרשים בדעת רש"י, שמתחילה נוטל הכל ואוכל, ואם באו הבעלים, הרי הוא מחזיר למפרע ומשאיר לעצמו כמו אריס, וכמשמעות לשונו כאן בד"ה שמין להם כאריס, וכן היא שיטת ראשונים נוספים; ויש הסוברים שמתחילה נוטל הכל ואינו מחזיר, ורק משבאו

מדעתו, ולא שנשבתה על ידי אויב, שהרי כך כתוב שם: "וקם שאון בעמך": שהיו יראים שלא יבואו אויבים עליהם, "וכל מבצריך יושד": יגלו בגולה מאליהם, וישארו העיירות שדודים מאין איש, "כשוד שלמן בית ארבאל [בית מארב] ביום מלחמה": כשודדין הבאים למלחמה על ידי מארב על עם היושב בשלום, שלא נזהרו בהם לברוח מפניהם ושודדים את הכל, "אם על בנים רוטשה"; והיות והכתוב אומר: "כשוד שלמן וגו'", משמע שהפסוק אינו מדבר על שוד האויבים במלחמה, אלא שנכנס פחד בלבם, והם עוזבים את האם על הבנים מפחד שמא יבוא האויב.

2. כתב ב"שיטה מקובצת" ד"ה השתא, דלפי פירוש רש"י קושיית הגמרא היא פשוטה,

כשבויין הם, לענין דאין מוציאין אותן מידו.

ולא כשבויין הן, לענין דאילו התם בשבויין זריז ונשכר, ואילו הכא בנטושין שיימינן ליה כארים. (4)

ומקשינן: מאי שנא דין היורד לנכסי שבוי ששמן לו כאריס, מהא דתנן במסכת כתובות:

המוציא הוצאות על נכסי מלוג של אשתו [קרקע שמכניסה האשה לבעלה, שהקדן שלה והוא אוכל פירות], ומת או גירשה, והוא מחזיר את הקרקע לאשה:

ברייתא זו שהיורד לנכסי נטושין שמין לו כאריס, הלוא תיקשי: הא אמר רבן שמעון בן גמליאל שמעתי: שהנטושים כשבויין, ובשבויין הרי שנינו ש"זריז ונשכר" הוא, ויש לומר: "מאי דאשבח מיבעיא"?!?

ומשנינן: לעולם הברייתא היא לדעת רבן שמעון בן גמליאל, ודקשיא לך: והרי דינם כשבויין כמבואר בברייתא, לא קשיא:

כי מה שאמר רבן שמעון בן גמליאל שנטושין כשבויין, אינו לכל דבר, אלא יש דין שהנטושין כשבויין ויש דין שהנטושים לא כשבויין המה:

הבעלים, והוא כבר עבד בשדה וטרם נהנה ממעשה ידיו, בזה הוא שאמרו חכמים שיטול כאריס לפחות על מה שטרח.

4. א. ביאר רש"י את הטעם: "דכיון ששמעו בו שמת, כי נחת לה אדעתא דכולהו פירי נחת, אבל הכא דלא שמעו בו שמת, לאו אדעתא דכולה נחית, אלא ליטול כאריס בכל שנה, ושאר פירות יהו מונחין".

והר"ן הביא דברי רש"י בלשון זו: "פירש רש"י ז"ל, מפני שזה על דעת ירושה ירד להן"; והנה בריטב"א הובא בהערות לעיל הערה 10, מבאר את הטעם בשמעו בו שמת שהוא יורד אפילו לדעת רב, שאין זה בתורת ירושה, אלא על פי דרכו גבי נכסים שלא שמעו בו שמת, שהקרוב יורד רק משום שהוא אינו חשוד להפסיד את השדה כמו רחוק, ותקנת הבעלים היא שירד אליה הקרוב, וכך הוא גם בשמעו בו שמת; ומה שמודה בזה רב, הוא משום שאם כי חושש הוא לפסידא אפילו של הקרוב, זה רק כשלא שמעו בו שמת, אבל אם שמעו בו שמת לא יפסידם הקרוב שהרי לפי השמועה שלו הם,

ואת שלו לא יפסיד.

ומדברי רש"י אלו משמע לכאורה, שרש"י אינו מודה להריטב"א על כל פנים בשמעו בו שמת, והוא סובר, שמורידים אותו בתורת יורש לנכסים.

ב. והר"ן השיג על דברי רש"י: "וכי מפני שעלה בדעתו ליטול את הכל יורש בשל אחרים", כלומר: הרי הבעלים לפנינו חיים וקיימים, ומה לנו שמתחילה ירד כיוורש, והרי התברר שהמת לא מת וחי הוא לפנינו! ? [והרשב"א גם הוא השיג על רש"י: "וכי מפני שהיה בדעתו ליטול את הכל זכה בשל אחרים"; ויש לעיין, שהרשב"א עצמו בדיבור קודם כתב גבי שבוי שלא שמעו בו שמת: "דכל מה שאכל קודם ששמע שהבעלים ממשמשין ובאין, הרי אלו שלו [ואינו מחזירם בביאת הבעלים] דכיוורש נחת ואכל".]

ולכן פירש הר"ן [וכן כתב הרשב"א]: "אלא יש לומר שתקנת חכמים היא, לפי שחששו שמה יפסידם, שאף על פי ששמעו בו שמת, כיון שלא באו עדים על הדבר לא סמכיה דעתיה לגמרי; וחששו בזה יותר מן הראשון [כלומר: אם כי גבי

הוצאות לא סמכא דעתיה של הבעל שתהא הקרקע מוחזקת בידו, כי חושש שמא תמאן, לפיכך תקינו ליה רבנן שיטול על כל פנים כאריס, כי היכי דלא לפסדינהו, כדי שלא יפסיד את הקרקע שבידו, שיזרעם תמיד ולא יעבוד ולא יעדור כרמים.

הכא — ביורד לנכסי שבוי — נמי תקינו ליה רבנן שיטול כאריס, כי היכי דלא לפסדינהו.⁽⁷⁾

אמר מר: וכולן שמין להם כאריס:

ומפרשנין: "וכולן" לאיתויי מאי, מה בא לרבות לשון "וכולן" מלבד את היורד לנכסי שבוי?

לאיתויי, להביא את הא דאמר רב נחמן אמר שמואל [כלומר: את מה שאמר רב נחמן עצמו, בהקשר למימרתו בשם שמואל] בבורח מחמת מרדין [רצח]:

בין שהוציא הבעל הרבה הוצאות על הקרקע ואכל פירות קימעא, ובין שהוציא קימעא, ואכל פירות הרבה, מה שהוציא — עד שלא גירש את אשתו — הוציא, ומה שאכל — עד אז — אכל, ומחזיר לה את הקרקע כמות שהיא ואינו נוטל כלום.

ומאי שנא דין יורד לנכסי שבוי ששמין לו כאריס!?!⁽⁵⁾

ומשנינן: הא — היורד לנכסי שבוי — לא דמיא, אלא להא דאמר רבי יעקב אמר רב חסדא:

המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה — שהשיאוה אחיה ואמה וקידושיה דרבנן, ואמרו שיוצאת במיאון בעלמא — ומיאנה בו, כמוציא הוצאות על נכסי אחר, דמי, שאם הוציא ולא אכל כדי הוצאתו,⁽⁶⁾ שמין לו כאריס.

אלמא הרי מוכח, כיון דבשעה שהוציא

זכותו לאכול, שוב אינו נוטל כלום; אבל קרוב בנכסי שבוי, הרי מתחילה לא ירד אלא בתורת אריסות, ומה סברא היא שלא יקבל שכר טרחו אלא עד שבאו הבעלים, ולא משבאו הבעלים!?

6. נתבאר על פי לשון רש"י; ומשמע, שאם אכל כדי הוצאתו, שוב אין שמין לו כאריס, ואינו דומה ליורד לנכסי שבוי, שלעולם שמין לו כאריס.

7. [לשיטת רש"י שמתחילה אינו נוטל אלא כאריס, צריך ביאור דברי הגמרא "תקינו ליה רבנן", כי מה צריך תקנה לזה, ולמה לא ניתן לו שכר טרחו כשאר פועלים!].

שבוי שלא שמעו בו שמת, רב ותנא קמא בלבד הם שחששו לפסידא, ואילו לרשב"ג ולשמואל לא חיישינן לפסידא, מכל מקום בשמעו בו שמת יותר יש לחוש לפסידא של הקרוב, משום דהכא כיון ששמעו בהן שמתו אינו בוש מלהפסיד, דמימר אמר בשלי אני עושה, אבל בנטושין [שבוי שלא שמעו בו שמת] אין לחוש כל כך, דכיון שלא שמעו בהן שמתו, אם יפסידם יהא בוש".

5. תמהו התוספות על שיטתו של רש"י שגבי שבוי מתחילת ירידתו לקרקע אינו נוטל אלא כאריס, שלפי זה מה קשה לגמרא מנכסי אשה, שהרי שם יורד הוא לכתחילה לאכול את כל הפירות, ואם כן יש לומר, שמשעה שנפסקה

אלא בורח מחמת מרדין [רצח; (9) שהרג את הנפש וחושש שידינוהו למיתה], ובוזה אמר רב נחמן שדינו כשבו, וזו היא ששנינו בברייתא "וכולן" שמין להם כאריס", לרבות את הבורח מחמת מרדין.

אמר רב יהודה אמר שמואל:

שבוי שנשבה שמורדין קרוב לנכסיו, והניח קמה לקצור, או ענבים לבצור, או תמרים לגדור [גדירה בתמרים, כבצירה בענבים ומסיקה בזיתים], או שהניח זיתים למסוק:

בית דין יורדין תחילה לנכסיו של השבוי, ומעמידין אפוטרופוס מטעמם שאינו נוטל כלום בשכרו, (10) וקוצר ובוצר וגודר ומוסק.

ורק אחר כך מורדין קרוב לנכסיו להשביח את הקרקע וליטול כאריס.

ומקשינן: ולוקים אפוטרופא לעולם, למה מורדין כלל את הקרוב [הנוטל כמו אריס], ואין מעמידין אפוטרופוס [שאינו נוטל כלום] עד שיחזור השבוי! (11)

דאמר רב נחמן אמר שמואל: שבוי שנשבה, מורדין קרוב לנכסיו.

אבל יצא לדעת אין מורדין קרוב לנכסיו, כי היות ודעתו מיושבת היתה עליו בשעת יציאה, ולא ציוה שיורידו לשדהו, שמע מינה לא ניחא ליה. (8)

רב נחמן ידיה אמר [תוספת של עצמו היא, ולא משמו של שמואל]: בורח שאין דעתו מיושבת עליו כיון שבהול הוא, הרי הוא כשבוי שמורדין קרוב לנכסיו!

ומפרשינן בורח מחמת מאי [מה הניעו לברוח]?

אילימא בורח מחמת כרנא [מס המלך], שאין לו ממה לפרוע את מס גולגולתו למלך, ובורח לפני בוא הזמן —

כך הרי אי אפשר לומר, כי היות ואין כאן בהלה הרי היינו "יצא לדעת" שכבר אמר רב נחמן משמו של שמואל, שאין מורדין קרוב לנכסיו, ולא היה צריך רב נחמן להוסיף את דין ה"בורח".

8. וכן מבואר בברייתא דלעיל, שאין מורדין קרוב לנכסים רטושים, והם הנכסים שעזבום בעליהם מדעת.

9. "מרדין" רצח בלשון פרסי.

10. כן היא פשוט לשון רש"י, שכתב בד"ה ולוקים אפוטרופא לעולם: "שלא יטול כלום", וכן הוא לכאורה מוכרח לפי שיטת רש"י, שאף הקרוב אינו נוטל אלא כאריס, ואם כן בהכרח שהאפוטרופוס אינו נוטל כלום בשכרו, שאם אף הוא נוטל, מה עדיפותו של האפוטרופוס על האריס.

אך ב"אוצר מפרשי התלמוד" [אם שהביאו מדברי האחרונים לפרש כפירוש זה, מכל מקום] הביאו בשם "יד יוסף", שזה דבר שאינו מסתבר שיעבוד האפוטרופוס כל הימים מבלי פרוטה, ואם כן מאי מקשינן: "ולוקים אפוטרופא לעולם"? ולכן ביאר, שאף האפוטרופוס ממנה אריס שיעבוד בשכר, ומה שכתב רש"י: "ולא יטול כלום" היינו בשכר טרחו שלו, אך לפועל מיהא ישלם; וראה עוד בזה בהמשך הסוגיא בהערות.

11. הרחבה בענין העמדת אפוטרופוס לנכסים:

שהתוספות ורש"י חלוקים בטעמים אלו של הסמ"ע, ראה שם.

ב. ולכאורה נראה, שפירוש זה — שהאפוטרופוס מעמיד אריסים תחתיו — תלוי במחלוקת הראשונים שהובאה בהערות לעיל, והיינו:

לפי שיטת הריטב"א, שבכל מקום מעדיפים את הקרוב משום שהוא אינו חשוד לקלקל כמו הרחוק [וכאשר כן נראה מדברי הטור הנזכרים, שהרחוק חשוד לקלקל], אם כן שפיר יש לומר, שאריס עם פיקוח טוב משניהם.

אבל לשיטת הרמב"ן הרשב"א והר"ן, שבכל מקום עדיף הרחוק על פני הקרוב, אלא שזכותו של הקרוב לתבוע שלא יפסידוהו חלק אריסותו, כי שמא הוא יורש, אם כן לא יתכן שהאפוטרופוס מעמיד אריס שהוא נוטל שכרו, שהרי כשם שהקרוב מעכב על שאר אריסים, כך הוא מעכב על האריס שמעמיד האפוטרופוס; ולפי דבריהם צריך לפרש שהאפוטרופוס אינו נוטל כלום בשכרו.

ג. כתב הטור תחילת סימן רפה: "שבוי נשבעה והניח כאן נכסים, מוטל על בית דין לשקוד בתקנתן שלא יפסידו נכסיו, ואין להם רשות ליתנם לאריס, שכיון שאין מי שיעיין עליו לא יכוין אלא להרבות בפירות, ולא יחוש אם מפסיד הקרקע, [כסברת הריטב"א והרא"ש]; לפיכך אם יש מי שרוצה להיות אפוטרופא על הנכסים להשתדל בהן להעמיד עליהן אריס, והוא יעיין עליהם תמיד שיעבדם כראוי, אין תקנה גדולה מזו, וימנו אותו אפוטרופוס, אבל דבר זה אינו מצוי, שלא ימצאו מי שיעשה זה, שאדם מתרצה להיות אפוטרופוס בשביל היתומים משום מצוה, אבל לגדולים לא יעשה, לפיכך אין בית דין מצווין לבקש על זה כי לא ימצאו".

והמקור לסוף דבריו, הוא מה שהקשו בגמרא כאן, שיעמידו אפוטרופוס, ותירוץ הגמרא:

א. הנה לפי פשטות לשון רש"י שהאפוטרופוס אינו נוטל כלום, מובנת קושיית הגמרא, שעדיף להעמיד מי שאינו נוטל כלום, מאשר קרוב הנוטל כאריס [לפי שיטת רש"י]; ואף שלפי שיטת הריטב"א, בכל מקום מעדיפים אנו את הקרוב על פני הרחוק, מכל מקום כאן יש לנו להעדיף את האפוטרופוס, כי רק כשהרחוק נוטל פירות בשכרו, אנו חוששים: "שכיון שאין מי שיעיין עליו, לא יכוין אלא להרבות בפירות, ולא יחוש אם מפסיד הקרקע", וכלשון הטור סימן רפה; אבל אם אינו נוטל כלום בשכרו, ודאי יעבוד ויעסוק כפי אשר קיבל עליו.

אבל לפי מה שהובא בשם "יד יוסף" שגם האפוטרופוס מעמיד אריס, אם כן צריך ביאור במה עדיפותו של האפוטרופוס?!

אך ראה בסמ"ע בסימן רפה סק"י, על מה שכתב השולחן ערוך שם: "שבוי שנשבעה ... ומורידין לתוך הקרקעות קרובים הראויים לירש ... ולמה לא יעמידו אפוטרופוס לעולם ... לפי שאין בית דין חייבים להעמיד אפוטרופוס לגדולים", [ומקורו הוא קושיית הגמרא כאן "ולוקים אפוטרופא לעולם", ותירוצה].

וביאר הסמ"ע: "פירוש, למה מורידין לתוכו קרוב ליטול כל הפירות או חלק מהן לנפשו, לכל מר כדאית ליה כנ"ל, ויהיו כל הפירות בידו בלי השגחה משום אדם עד ביאת הבעלים, וגם לפעמים הקרוב אינו מתעסק בו כראוי לאדם הגון, ולא אמרינן דיעמיד לנכסיו אפוטרופוס, והאפוטרופוס יעמיד תחתיו אריס, ויעיין עליו שלא יפסיד את הקרקע, ובשעת הקציר יחלק ויהיה לבעלים חלקן משומרת ובטוח תחת יד אפוטרופוס, וגם בודאי לא יופסד הקרקע"; הרי מבואר בסמ"ע, שמלבד ריוח כספי [שלפי רש"י אין כאן, אם מעמיד אריס תחתיו], יש שני טעמים נוספים להעמיד אפוטרופוס; וראה ב"חברותא" שעל התוספות, שנתבאר שם

ומשנינן: כי אפוטרופא לדיקנני לא מוקמינן [אפוטרופוס לאנשים שנתמלא זקנם], ומשום שבני אדם אינם נכונים לקבל תפקיד זה שיש בו טורח גדול לעבוד ולזרוע, (12) אלא כשהוא בשביל יתומים קטנים שהוא דבר

מצוה.

אמר רב הונא:

א. אין מורידין קטן לנכפי שבו, ואף שהוא ראוי ליורשו; אלא מורידים איש נכרי, ומפרש טעמא ואזיל. (13)

“אפוטרופא לדיקנני לא מוקמינן”; והוסיף הטור: “ומיהו היה אומר אדוני אבי הרא”ש ז”ל, שאפילו אם יתרצה אחד להיות אפוטרופוס כיון שאינו מצוי, ואין לבית דין לבקש עליו, אפילו כשימצא יכול היוורש למחות”; וראה שם ב”בית יוסף” שלא מצא כן ברא”ש בשום מקום. והנה, לשיטת הרמב”ן הרשב”א והר”ן דבר פשוט הוא כן, שהקרוב יכול לעכב; אך לשיטת הרא”ש שהיא כשיטת הריטב”א, שבכל מקום העדפת הקרוב אינה מפני זכותו, יש חידוש בדברי הטור משמו, שהקרוב יכול לעכב.

ד. ואף בחידושי הר”ן הביא מחלוקת ראשונים, אם בית דין מוצאים אפוטרופוס שיעשה בחינם אם מורידים אותו:

לדעת הרשב”א מורידים אותו, שהרי בגמרא מבואר, שרק משום שאין מוצאים אפוטרופוס שיעשה בחינם, לכן אין מעמידים אפוטרופוס לעולם, ומשמע: אילו היו מוצאים אפוטרופוס היו מעמידים אותו, [וזה הוא כשיטת הטור דלעיל, אלא שלפי מה שנתבאר לעיל אינה שיטה אחת, כי לשיטת הטור מעמידים אותו אפילו אם יעמיד אריסים תחתיו בשכר, ואילו לפי הרשב”א היינו דוקא אם יעבוד האפוטרופוס בחינם ממש, שאם לא כן מעכב עליו הקרוב].

לדעת הרא”ה אין מורידים אותו, ומשום ש”כיון שאין דרכן של בני אדם לטרוח בנכסי גדולים כל כך בחינם, אף על פי שזה מקבל עליו לעשות כן, אין סומכין עליו אלא חוששין לו שמא להפסיד הנכסים הוא רוצה, והיינו דאמרינן לקמן “אפוטרופא לדיקנני לא מוקמינן”, כלומר:

דאפילו אשכחינן לא מוקמינן, [שכך היא משמעות הלשון, שלא נעמידנו אף אם נמצאנו], משום דחיישינן שמא מפסיד להו.

12. על פי ריטב”א.

13. לשון רש”י הוא: “ואפילו הוא ראוי ליורשו ... ומוטב שיורידו להם איש נכרי”, ויש לדקדק מלשון רש”י, שבעלמא עדיף להוריד קרוב מאשר להוריד את הזר [וכשיטת הריטב”א שהובאה בהערה לעיל לח ב], וזהו שכתב רש”י שבמקום קרוב קטן, עדיף האיש הנכרי על פני הקרוב.

ומיהו, מגוף דינו של רש”י, שמורידין נכרי לנכסי שבו במקום שהקרוב הוא קטן, מוכח לכאורה שלא כהריטב”א, שהרי לפי הריטב”א, שלכך מורידין בעלמא קרוב ולא נכרי, משום שאנו חוששים להפסד הנכסים על ידו, אם כן לפי זה אפילו כשהקרוב קטן אין לנו להוריד אריס רחוק שמא יפסידם; ולא ייתכנו דברי רש”י אלא להרמב”ן, שמורידין בעלמא את הקרוב משום שהוא מעכב על אחרים מליד, ולכן בקרוב קטן שהוא עצמו אינו יכול לירד, אינו יכול לעכב על אחרים מליד; [ומיהו גם לשיטת הרמב”ן לא ניחא, כי מאחר שחוששים לדעת הרמב”ן שמא מת השבו, אם כן היה לנו להוריד אפוטרופוס, משום שמא מת השבו ושל קטן הם].

אך הנה כבר נתבאר בהערה [לעיל לח ב], שכריטב”א מבואר שני טעמים להעדפת הקרוב,

ב. ולא מורידין קרוב הראוי לירש בנכסי קטן, לנכסי קטן שנשבה, (14) וכדמפרש טעמא ואזיל.

ג. ואף לא מורידין קרוב מחמת קרוב [קרובו של הקרוב לקטן, כגון אח מאם של אחי הקטן מאביו] — לנכסי קטן, וכדמפרש טעמא ואזיל.

ומפרשינן: אין מורידין קטן לנכסי שבוי, מאי טעמא? דילמא מפסיד להו [מתוך שקטן

הוא שמא יפסיד את הנכסים].
ולא מורידין קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן, מאי "קרוב מחמת קרוב"? באחי מאימא, אח מן האם של אחי הקטן מאביו.

ולא מורידין קרוב לנכסי קטן, מאי טעמא? כיון דהקטן לא מחי [אינו יודע למחות], אתי לאחזוקי ביה בקרקע ולומר שמחלק ירושתו מאביו הוא; (15) ומטעם זה אף קרוב מחמת קרוב אין מורידין, שמא יחזיק בה

לאכול הכל, ולנכסי קטן היינו [אפילו] לאפורופוס, וכן כתב הרא"ש בסימן יד; והובאה שיטה זו בטור ושולחן ערוך סימן רפה ובנושאי כלים שם; וראה מה שיתבאר בהערה 16.

ב. על מה שכתב רש"י כאן: "וטוב להם להוריד איש נכרי, דלא מצי למטען בהו ירושה", ראה בהערה 13, על מה שכתב רש"י שביש קרוב קטן "מוטב שיוורידו להם איש נכרי", וכל מה שנתבאר שם שייך גם לדברי רש"י אלו.

ומכל מקום צריך לומר לכאורה, שכוונת רש"י היא, במקום שאין בית דין יכולים למצוא לו אפורופוס בחינם, שהרי אפילו בגדול היינו מורידים אפורופוס אם לא ש"אפורופוס לדיקני לא מוקמינן", ואם כן בקטן יש לבית דין לבקש לו אפורופוס, [ודוחק לומר שכוונת רש"י לאפורופוס]; ועל פי דרך זו נתבאר דברים גם בהערה 16, ראה שם; אך ראה בעמוד הבא הערה 1 אות ב.

15. הקשו האחרונים [על פי מהר"ם שי"ף, ועוד]: מנין לפרש שהטעם הוא משום דילמא אתי לאחזוקי ביה, והרי יש לפרש את דברי רב הונא כך: אף דבעלמא מורידים את הקרוב לנכסי שבוי ולא מעמידים אפורופוס, זה דוקא בגדול ומשום ש"אפורופא לדיקנא לא

או משום שלא יצטרכו לטרוח שוב להעמידו אם ישמעו שמת השבוי, או משום החשש שיפסיד את הנכסים; ולפי זה יש לומר, שרש"י סובר כטעם ראשון בלבד, שהעדפת הקרוב הוא משום טירחת בית דין, ולכן סובר רש"י, שאם אי אפשר להוריד את הקרוב, כי אז מורידין איש נכרי; אך ראה מה שיתבאר בזה בעמוד ב הערה 1 אות ב; וראה עוד בעמוד ב הערה 9, מה שיש לבאר בשיטת רש"י כאן, שלא תיקשי מסוגיא דסבתא שם; וראה בטור סימן רפה שמורידים לו אפורופוס.

14. א. כתב רש"י: "ולא קרוב הראוי לירש בנכסי קטן לעשות ולאכול ... וטוב להם להוריד איש איש נכרי, דלא מצי למטען בהו ירושה", ודקדקו האחרונים, שכל שאינו אוכל, אלא יורד בתורת אפורופוס, אין מניעה להורדת קרוב לנכסיו, [ומיהו בפוסקים — סימן רפה — לא מצאנו שיביאו את שיטת רש"י זו, והיא מובאת שם בשם הרשב"א בתשובה משם בעל העיטור; והב"ח כתב שם, שבמקום אחר כתב הרשב"א, שלא מצאנו חבר לשיטה זו של העיטור].

אבל הרא"ש ב"שיטה מקובצת" כתב: "אין הורדה [של קטן] לנכסי שבוי, דומה להורדה [של קרוב] לנכסי קטן, דכל נכסי שבוי היינו

לצורך קרובו, לאמר: "מחלק ירושתו של קרובי הוא".⁽¹⁶⁾

אמר רבא: שמע מינה מדרב הונא, שאמר:

אין מורידין קרוב לנכסי קטן, ומשמע: הא אדם נכרי מורידין, ואין חוששים שיטען ויאמר: "אביו של קטן מכרה לי", ויבקש להאמינו כדין המחזיק שלש שנים בקרקע

אך לכאורה מוכח לא כן, שהרי מבואר כאן, שאפילו קרוב מחמת קרוב אין מורידין לנכסי קטן, והנה הקרוב הזה לא בא לירד לנכסים מדין קרוב לנכסי שבוי, שהרי הוא אינו ראוי ליורשו, ומה שהוא בא לירד לנכסים, הוא משום מה שכתב רש"י, שמורידין איש נכרי לנכסי הקטן [ראה הערה 14], ומכל מקום מבואר שאין מורידין אותו מחמת קורבתו לקרוב, הרי מבואר שלא נחלקו רש"י והרא"ש, אלא באפוטרופוס שאינו אוכל, אבל כשהוא אוכל, אפילו אם שלא מתורת קרוב הוא בא לירד אלא כשאר אריסים, אין מורידין אותו לכולי עלמא.

ב. כבר נתבאר בהערה 13 והערה 14, שלפי מה שכתב הריטב"א בטעם שמעדיפים את הקרוב על פני הרחוק בכל נכסי שבוי, שהוא מחמת שלא יפסידם, אם כן אף בנכסי קטן שאין בית דין מורידין את הקרוב, אין הם מורידים איש נכרי, שהרי יש לחוש שיפסידם, אלא דוקא אפוטרופוס מורידין לו; ומה שכתב רש"י שמורידים נכרי, הוא או משום שהוא סובר כהרמב"ן, שהעדפת הקרוב הוא משום שהקרוב מעכב, או שלדעת רש"י העדפת הקרוב אינה משום חשש הפסד, אלא משום טירחת בית הדין.

ולפי זה העירו אחרונים, שהרא"ש הסובר שאין מורידין קרוב אפילו בתורת אפוטרופוס מוכרח הוא לשיטתו, דהנה הרא"ש בסימן יב כתב בהדיא שדוקא קרוב מורידין בכל מקום לנכסי שבוי "אבל אריס אין בית דין מורידין, דחיישינן שמא יכסיף הקרקע", ואם כן לשיטתו בהכרח שהקרוב מחמת קרוב אינו בא לירד בתורת אריס נכרי אלא בתורת אפוטרופוס, ומכל

מוקמינן", וכמבואר לעיל בגמרא; אבל בקטן מעמידין לו אפוטרופוס ולא קרוב, וכמבואר בגמרא, שאם לא סברת "אפוטרופא לדיקנני לא מוקמינן", היינו מעדיפים להוריד אפוטרופוס לנכסים?! [הקושיא מחוזקת יותר, לפי שיטת הטור בשם הרא"ש והר"ן בשם הרא"ה – הובא בהערה 11 לעיל אות ה ואות ו – שלדיקנני אין מעמידין אפוטרופוס אפילו אם ימצאוהו, ואם כן יש בין גדול לקרוב חילוק לדינא, שבגדול הקרוב קודם לאפוטרופוס, ואילו בקטן אפוטרופוס קודם לקרוב; אבל לשיטות הראשונים שגם בגדול אם ימצאו אפוטרופוס מעמידים לו, אם כן נמצא, שאין חילוק לדינא בין גדול לקטן, אלא שלגדול לא נמצא אפוטרופוס ולקטן נמצא, ולא ניחא לפרש כן בדברי רב הונא]; וראה מה שתירץ מהר"ם שיף, וראה עוד ב"שיטה מקובצת" בשם תלמידי הר"פ, [ויש לעיין, שהרי אפילו קרוב מחמת קרוב אין מורידין, וזה הרי ודאי משום דלא אתי לאחזוקי ביה].

16. א. לעיל בהערה 14 נתבאר, שלשיטת רש"י אין מורידין קרוב לנכסי קטן, רק כשהוא יורד לאכול; ואילו לשיטת הרא"ש אין מורידין אותו לנכסי קטן אפילו בתורת אפוטרופוס; וראה ב"אוצר מפרשי התלמוד" [עמוד תשלה בשם "ויש מי שנימק", והוא מ"ד יוסף"], בדעת רש"י, שכל דין זה שאין מורידים קרוב לנכסי שבוי, הוא פרט מדיני הורדת קרוב לנכסי שבוי, שבנכסי קטן אין מורידין אותו, אבל בכל שאר מקומות מורידין אותו, [ראה שם ביאור הטעם בזה].

שנאמן לומר "קנייתה": (17)

בפניהם, אין זו חזקה.

אין מחזיקין בנכסי קטן, כלומר: האוכל שלש שנים בפני קטן, אין חזקתו בפניו מועילה להאמינו בטענת קנייתה מאביו –

ואף פרט זה מוכח מדברי רב הונא, שאם לא כן, אין מורידים נכרי לקרקע של קטן, והרי יש לחוש שמא יהא בידו משיגדיל, ויטעון "אתה מכרתו לי משגדלת, ואכלתים שני חזקה". (1)

לט-ב

ואפילו הגדיל הקטן לאחר שכבר ישב זה בקרקע, והוסיף להחזיק עוד שלש שנים

שיועיל חזקה משגדיל, היינו משום שיש לומר, כשאכל שני חזקה בפני קטן, אכן אינה חזקה, כי קטן אינו יודע למחות, אבל משאכלה שלש שנים כשהוא גדול, היה לו למחות. ואם כן האיך מוכח מרב הונא שאין אנו אומרים כן, והרי יש לומר שאכן סברא זו נכונה, ומטעם זה גופא אין לנו לחוש לחזקה שיחזיק בפני הקטן שהגדיל, כי הקטן ימחה בו, שהרי מה שאנו מורידים לנכסי גדול, הוא משום שהגדול ימחה בו, ואם כן הוא הדין קטן, והיכן מבואר בדברי רב הונא לא כן!?

מקום אין מורדין אותו, הרי מבואר שאפילו בתורת אפוטרופוס אין מורדין קרוב; והרשב"א [בתשובה, הובאו דבריו בהערה 14, שהביא את השיטה החולקת] לשיטתו הוא, שהוא הרי סובר כשיטת הרמב"ן, שהעדפת הקרוב אינה משום חשש הפסד [ואדרבה הקרוב מפסיד יותר, וכמבוארת שיטתו לעיל בהערות לעיל לח ב], ואם כן שפיר יש לומר שהקרוב מחמת קרוב לא בתורת אפוטרופוס הוא בא לירד, אלא בתורת אריס נכרי מאחר שאין קרוב שיעכבנו מלירד, ולכן אין מורדין אותו, אבל אילו היה בא לירד בתורת אפוטרופוס יש לומר שבאמת היו מורידים אותו.

וכבר הקשה כן הרא"ש ב"שיטה מקובצת": "ומיהו קשה לפירוש הקונטרס, דהיכי דייק מרב הונא דאין מחזיקין משיגדיל, דילמא לעולם כשיגדיל מחזיקים, דלכי יגדיל ידע למחויי, וליכא למיחש למידי; וכי תימא דפשיטא לן דלא ידע, אם כן בלאו רב הונא ידעינן דאין מחזיקין, כיון דלא ידע למחויי", וראה מה שכתב שם.

17. כמבואר דין זה בפרק שלישי בבבא בתרא, והטעם מבואר שם בגמרא ל א, שהוא משום שאין דרך אנשים לשמור שטרותיהם יותר משלש שנים כשישבו בקרקע זמן כזה בלי מחאת בעל הקרקע; ובגדר הדברים, יש אומרים שתקנת חכמים היא, היות ואין דרך בני אדם לשמור שטרותיהם יותר משלש שנים; ויש אומרים, שהיות והחזיק בקרקע ולא מחה בעל הקרקע, בהכרח ששל המחזיק היא, שאם לא כן היה מוחה בעל הקרקע; וראיה זו היא אף קודם שלש שנים, אלא שעד שלש שנים, היות ואין בידו שטר מכירה, הרי זה ראיה שאין הקרקע שלו.

ב. ביאור ראית הגמרא מדברי רב הונא שאין מחזיקין בנכסי קטן, נתבארה על פי רש"י; וכן כתב הריטב"א: "פירוש, מדקאמר שאין מורדין קרוב לנכסי קטן, הא רחוק מורדין, ולא חיישינן דילמא יחזיק בהו כשיגדיל ויאמר אתה מכרתו לי; ואם תאמר: למא לן למיפשטא מהכא, הא שמעינן לה מדקיימא לן [בכל מקום] דמוקמינן אפוטרופוס ליתומים!?! ויש לומר דאי מהתם ליכא למשמע, דכיון שהאפוטרופוס אינו אוכל כלום בנכסים, והקטן ניזון ומתפרנס מהם, פשיטא דאין לו חזקה, מה שאין כן בזו

1. א. הדברים צריכים ביאור: הרי מה שאנו דנים